

Rozdział 4

Plan działania dla obszaru jasielskiego

4.1. Wstęp

Obszar jasielski, wybrany do badań szczegółowych, obejmuje 9 gmin, w tym 7 gmin z powiatu jasielskiego, jedną gminę z powiatu dębickiego i jedną gminę z powiatu tarnowskiego (woj. małopolskie). Na tle innych zdelimitowanych obszarów jest relatywnie niewielkim obszarem wsparcia, o znacznej liczbie ludności i gęstości zaludnienia (tab. 4.1).

Tabela 4.1. Podstawowe dane o obszarze jasielskim

	Obszar jasielski
Województwo(a)	małopolskie, podkarpackie
Powiat(y)	tarnowski, dębicki, jasielski
Gminy	Szerzyny (w), Jodłowa (w), Jasło (m), Brzyska (w), Dębowiec (w), Jasło (w), Kołaczyce (mw), Skołyszyn (w), Tarnowiec (w)
Powierzchnia	604 km ²
Liczba ludności	111,1 tys.
Gęstość zaludnienia	184 os./km ²

Źródło: opracowanie własne.

Jasło jest największym miastem obszaru (36 tys. mieszkańców), skupiającym 32% potencjału demograficznego, a wraz z gminą wiejską Jasło (16,4 tys. mieszkańców) – prawie 47%. Drugim ośrodkiem miejskim są Kołaczyce (1,4 tys.), które odzyskały prawa miejskie w 2010 r. (siedziba gminy miejsko-wiejskiej). Pozostałe jednostki to gminy wiejskie o zróżnicowanej liczbie ludności: od 5,4 tys. (gmina Jodłowa) do 12,5 tys. mieszkańców (gmina Skołyszyn). Szczegółowe wskaźniki charakteryzujące cały obszar jasielski zawiera tab. 4.2.

Charakteryzowany obszar ma charakter rolniczy, o relatywnie korzystnych uwarunkowaniach przyrodniczych, ale niekorzystnych cechach agrarnych (rozdrobienie gospodarstw) i niskiej towarowości rolnictwa. Występują słabe gospodarczo-handlowe powiązania ponadlokalne (brak potencjału eksportowego) oraz niekorzystne „odcięcie” od autostrady A4. Potencjałem rozwojowym obszaru jest wysoka jakość kapitału

Tabela 4.2. Wskaźniki problemowe obszaru jasielskiego

L.p.	Wskaźnik	Rok	Wartość
1.	Liczba ludności (tys.)	2016	111,4
2.	Obserwowane i przewidywane zmiany liczby ludności (%)	2000-2030	-13,9
3.	Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (%)	2016	17,8
4.	Udział ludności w wieku produkcyjnym (%)	2016	63,2
5.	Udział ludności w wieku poprodukcyjnym (%)	2016	19,0
6.	Wskaźnik obciążenia demograficznego (%)	2016	58,1
7.	Saldo migracji (na 1000 mieszk.)	2005-2016	-1,8
8.	Selektywny odpływ kobiet w grupie 20-39 lat (%)	2012-2016	-3,1
9.	Udział ludności z wykształceniem wyższym (% w wieku >13 lat)	2011	12,1
10.	Średnie wyniki sprawdzianu w szkołach podstawowych (pkt)	2016	25,6
11.	Udział osób korzystających z pomocy społecznej według kryterium dochodowego (%)	2016	10,2
12.	Najwyższa frekwencja w ogólnopolskich wyborach powszechnych (%)	2004-2015	56,6
13.	Udział bezrobotnych w populacji w wieku produkcyjnym (%)	2017	7,5
14.	Przestępstwa kryminalne (na 1000 mieszk.)	2015-2017	14,6
15.	Powierzchnia geodezyjna (km ²)	2016	1111,2
16.	Liczba miejscowości statystycznych	2011	81
17.	Gęstość zaludnienia (mieszk. na 1 km ²)	2016	185,4
18.	Urbanizacja statystyczna (%)	2016	33,2
19.	Pokrycie planistyczne (%)	2016	33,9
20.	Syntetyczny wsk. dostępności czasowej do ośrodków usługowych (minuty umowne)	2016	49,8
21.	Odsetek ludności korzystającej z kanalizacji (%)	2016	53,1
22.	Udział użytków rolnych (%)	2010	48,4
23.	Lesistość (%)	2016	24,0
24.	Udział obszarów chronionych przyrodniczo (%)	2016	21,4
25.	Udział terenów zabudowanych i zurbanizowanych (%)	2014	5,7
26.	Produkt Krajowy Brutto (na 1 mieszkańca, w stosunku do średniej krajowej)	2015	72,3

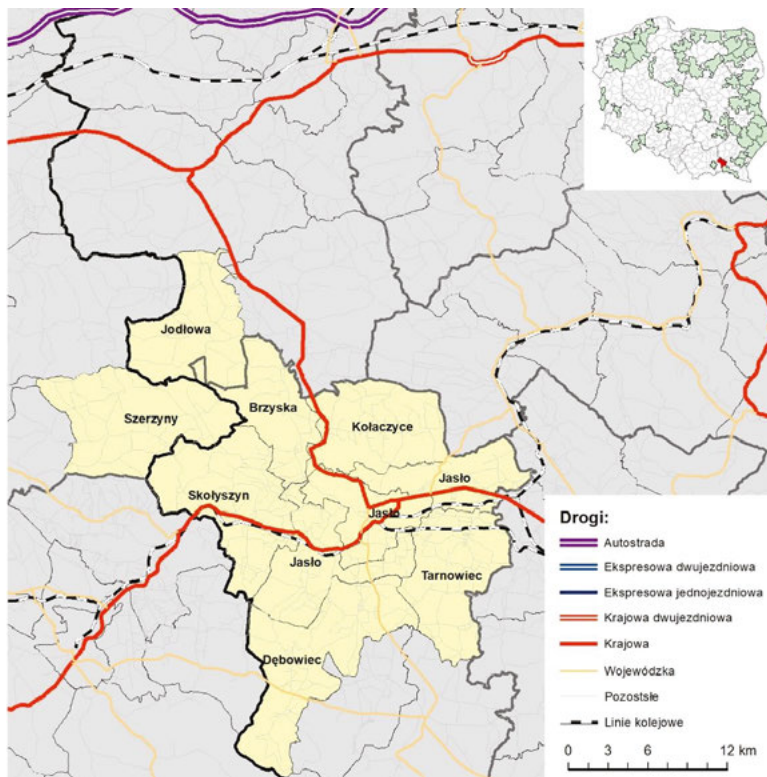
Lp.	Wskaźnik	Rok	Wartość
27.	Liczba podmiotów gospodarczych w usługach wyższego rzędu (na 1000 mieszk.)	2016	16,8
28.	Dochody własne budżetów gmin (na 1 mieszkańca)	2016	1 260
29.	Powierzchnia użytkowa mieszkań oddana do użytku (m ² na 1 mieszk.)	2012-2016	23,6
30.	Wskaźnik towarowej dostępności potencjałowej	2016	17,9
31.	Liczba podmiotów gospodarczych (tys.)	2017	8,0
32.	Liczba gospodarstw rolnych (tys.)	2010	19,5
33.	Podmioty gospodarcze (>49)	2017	68
34.	Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (IUNG)	ok. 2005	76,2
35.	Miejsca noclegowe (na 10 tys. mieszkańców)	2016	13,5
36.	Noclegi udzielone turystom (tys.)	2014	35,8

Źródło: opracowanie własne.

ludzkiego. Nie koresponduje ona jednak ani z wysokim poziomem kapitału społecznego, ani z wysokim poziomem przedsiębiorczości mieszkańców. Obszar o niewykorzystanym wysokim potencjale turystycznym, głównie kulturowym, ale też przyrodniczym związanym z sąsiednim Magurskim Parkiem Narodowym. Jest to więc obszar o zróżnicowanych problemach i potencjałach rozwojowych, wynikających m.in. z różnej hierarchii jednostek osadniczych (miasto/wieś), pełniących funkcji (np. przemysłowe, rolnicze) i wynikających z tego zróżnicowania odmiennych potrzeb (ryc. 4.1).

Sytuacja demograficzna

Cały analizowany obszar charakteryzuje się relatywnie korzystną sytuacją demograficzną, szczególnie na tle pozostałych obszarów. W latach 1995-2015 sytuacja w zakresie dynamiki ludności była stabilna; odnotowano tylko niewielkie zmniejszenie się populacji obszaru (-0,4%). Podczas gdy w pierwszej dekadzie (1995-2005) odnotowano niewielki wzrost liczby ludności (+0,2%), o tyle w kolejnej zanotowano zmniejszenie się liczby ludności (-0,6%), co związane może być ze wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej i uaktywnionych w związku z tym procesów (odpływ) migracyjnych, jak również pogłębianiem się procesów opisywanych w teorii drugiego przejścia demograficznego (zmiana modelu rodziny, zmniejszający się poziom dzietności itp.). Większość jednostek gminnych (6) odnotowała wzrost liczby ludności: od 0,5% (gmina Tarnowiec) do 9,9% (gmina Brzyska). Największy spadek odnotowano w przypadku Jasła (gmina miejska): -7,2%, głównie w latach 2005-2015 (-4,8%), co może być związane nie tylko z procesami migracyjnymi, ale też

Ryc. 4.1. Obszar jasielski

Źródło: opracowanie S. Goliszek.

suburbanizacyjnymi. Zmniejszenie się populacji odnotowano ponadto w gminach: Szerzyny (-3,7%) i Jodłowa (-3,8%). Cały obszar charakteryzuje się relatywnie niskim saldem migracji: -1,8 w latach 2005-2016. Największą dynamikę ujemnego salda migracji odnotowano w przypadku Jasła (gmina miejska): -2,5 os./1000 osób w 2005 r. i -6,1 os./1000 osób w 2015 r. i gminy Tarnowiec (odpowiednio -1,3 i -5,4). W przypadku Jasła ujemne saldo migracji utrzymuje się na podobnym poziomie w całym analizowanym okresie (-5,7 os./1000 osób), a w przypadku gminy Tarnowiec średnie roczne saldo migracji kształtuje się na poziomie -1,0. Najwyższa dynamika dodatniego salda migracji dotyczy gminy Dębowiec (2,6 w 2005 r. i 6,8 w 2015 r.) i z nielicznymi tylko wyjątkami utrzymuje się na podobnym średniorocznym poziomie 3,8 os./1000 osób.

Na wielkość populacji wpływa bezpośrednio saldo urodzeń i zgonów. W 2015 r. obszar jasielski charakteryzował się ubytkiem naturalnym ludności (-1,4‰). Ubytek odnotowano w 6 spośród 9 gmin obszaru, największy w gminie Kołaczyce (-2,8‰). Przyrostem naturalnym wyróżniały się gminy: Jasło – gm. wiejska (0,7), Brzyska (1,1) i Jodłowa (3,1).

Mimo pozytywnych, podstawowych procesów demograficznych na całym obszarze jasielskim postępował proces demograficznego starzenia się ludności. W latach 2005-

2015 liczba ludności w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się o 2,5 pp. (z 16,0 do 18,5%). Najbardziej dynamiczne zmiany były w gminie miejskiej Jasło, gdzie liczba emerytów w analizowanym okresie zwiększyła się o prawie 6 pp. do poziomu 20,8%. Najmniejszymi zmianami struktury wieku ludności wyróżniały się gminy: Jodłowa (wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym o 0,6%), Brzyska (0,6%) i Szerzyny (0,0%).

Sytuacja gospodarcza

Obszar jasielski charakteryzuje się dobrymi warunkami agroekologicznymi rozwoju rolnictwa, chociaż rozwój ten ogranicza rozdrobnienie agrarne i niska towarowość. Dużym problemem, wpływającym również na działalność gospodarczą, jest odcięcie infrastrukturalne od autostrady A4 (brak węzła autostradowego), co skutkuje umiarkowanym poziomem dostępności obszaru. Zidentyfikowano również niski poziom rozwoju funkcji turystycznej (baza noclegowa ogranicza się w zasadzie do Jasła). Na terenach wiejskich jest praktycznie brak bazy noclegowej. Nie ma wytworzonych produktów turystycznych. Ponadto obszar jest położony peryferyjnie w stosunku do potencjalnych rynków turystów. Poziom rozwoju gospodarczego obszaru jasielskiego mierzony dochodami własnymi gmin *per capita* na tle pozostałych obszarów zmarginalizowanych można ocenić jako przeciętny. W zakresie dochodów własnych gmin *per capita* zaznacza się silna polaryzacja wynikająca ze struktury osadniczej. W 2016 r. dochody własne miasta Jasło stanowiły 231% średniej dla całego obszaru jasielskiego. Oprócz Jasła tylko w jednej gminie (Skołyszyn) wielkość dochodów własnych *per capita* stanowiła 105,7% średniego dochodu własnego. W pozostałych przypadkach średnia wartość dochodów własnych *per capita* oscyluje dużo poniżej średniej (w skrajnych przypadkach jest to tylko 67,5% średniej dla obszaru). Jeśli z analizy wyłączy się Jasło, to wówczas obraz nie będzie tak zróżnicowany – tylko w przypadku 3 gmin (Szerzyny, Jodłowa, Brzyska) poziom dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca znajduje się poniżej średniej wartości dochodów własnych na analizowanym obszarze.

Małe podmioty gospodarcze, zatrudniające do 9 pracowników, stanowią 95,1% wszystkich przedsiębiorstw zarejestrowanych na obszarze jasielskim. Zauważalny jest wzrost liczby podmiotów gospodarczych w latach 2010-2016, zarówno ogółem, jak i najmniejszych podmiotów gospodarczych. Jednak istotnym problemem jest niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców w porównaniu z innymi obszarami. Tylko w przypadku Jasła (gm. miejska) średnia liczba podmiotów gospodarczych, przypadająca na 1000 mieszkańców (104,2 w 2016 r.), jest porównywalna zarówno ze średnią krajową (110,3), jak i ze średnią województwa małopolskiego (109,7). Jest natomiast zdecydowanie wyższa na tle województwa podkarpackiego (78,8). W żadnej innej gminie obszaru jasielskiego średnia liczba przedsiębiorstw ogółem/1000 mieszkańców nie przekracza średniej dla województwa podkarpackiego (najniższa wartość: gmina Jodłowa 41,1 podmiotów ogółem/1000 mieszkańców; 37,9 podmiotów

0-9 osób/1000 mieszkańców). W większości gmin obserwuje się wzrost liczby podmiotów gospodarczych (od 6 do 30%). Zauważalny jest również niski poziom produkcji na rynki zewnętrzne (eksport).

Fluktuacje poziomu bezrobocia w gminach obszaru jasielskiego są odzwierciedleniem sytuacji gospodarczej w Polsce i na świecie. Spadek bezrobocia obserwowany był do 2008 r., po czym, na skutek ogólnoswiatowej recesji gospodarczej zaczął rosnąć aż do maksimum w latach 2012-2013. W latach 2005-2015 udział zarejestrowanych bezrobotnych w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym zmniejszył się na analizowanym obszarze z 15,1 do 10,4%. W 2005 r. najwyższa wartość tego wskaźnika charakteryzowała gminę Kołaczyce i wynosiła 20,6%, najniższa zaś gminę Szerzyny – 9,1%. W głównym mieście obszaru wartość wskaźnika zmniejszyła się z 14,0 do 10,4%. W 2015 r. najmniejszy udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym charakteryzował gminę Jodłowa (6,3%) i Szerzyny (7,1%), najwyższy zaś gminę Skołyżyn (12,0%) i Kołaczyce (12,7%) (tab. 4.3).

Tabela 4.3. Wybrane wskaźniki charakteryzujące gminy obszaru jasielskiego (2017 r.)

	Sze- rzy- ny	Jodł- owa	m. Jasło	Brzy- ska	Dębo- wicz	Jasło	Koła- czyce	Skoły- żyn	Tarno- wicz
Ludność	7957	5399	35445	6545	8822	16331	8964	12531	9124
Powierzchnia (km ²)	82	60	37	45	86	93	61	78	62
Gęstość zaludnienia os/km ²	97	90	958	145	103	176	147	161	147
Udział osób w wieku po- produkcyjnym	18,5	17,8	22,5	16,5	17,8	18,4	16,8	18,6	19,4
Saldo rejestrowanych mig- racji (na 1000 mieszk.)	-2,6	-0,9	-6,1	1,4	6,8	0,4	0,3	-1,1	-5,4
Dochody własne <i>per capita</i> *	638,3	671,5	2 185,8	665,4	766,8	874,0	832,1	998,6	874,0
Podmioty REGON na 1000 mieszkańców*	47,8	43,2	106,6	51,8	56,0	63,7	58,2	54,8	61,3
Udział bezrobotnych w populacji w wieku produk- cyjnym (%)	5,2	4,3	7,6	7,2	8,3	7,8	8,6	8,7	7,6
Udział osób korzystających z pomocy społecznej	6,2	18,3	8,5	13,4	8,0	6,0	11,5	9,2	8,2
Udział ludności korzysta- jącej z kanalizacji (%)*	39,8	10,5	88,9	0	32,7	80,5	56,9	46,2	17,9
Powierzchnia użytkowa mieszkań <i>per capita</i> *	22,9	24,6	24,4	21,3	21,5	23,6	22,4	23,9	25,5
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkol- nym*	44,8	46,3	114,5	39,9	46,3	34,8	58,2	53,6	73,3

* dane z 2016 r.

Źródło: na podstawie danych BDL.

Sytuacja społeczna

Poprawa koniunktury gospodarczej w kraju przełożyła się na spadek poziomu bezrobocia i zmniejszenie się osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. Zmiany te nie następują jednakowo we wszystkich gminach i zauważalne jest bardzo duże zróżnicowanie w tym zakresie. Największy odsetek osób korzystających z pomocy społecznej odnotowano w gminie Jodłowa (20,2% w 2016 r.) i Brzyska (15,4%) przy średniej krajowej wynoszącej 6,4% i średniej dla obszaru jasielskiego – 10,2%. Najniższy odsetek charakteryzował gminy: Szerzyny (6,6%), Jasło (gmina wiejska; 6,8%) i Tarnowiec (9,3%).

Ogromne zmiany zaszły w zakresie wychowania przedszkolnego. W 2005 r. w Polsce odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił 40,9%, a w 2016 r. już 81,1%. Zmiany te widoczne są również na poziomie lokalnym, chociaż należy pamiętać, że również na poziomie lokalnym ujawniają się największe nieścisłości. Wynikają one z rozbieżności między miejscem zameldowania a miejscem uczęszczania do placówki przedszkolnej. Widoczne jest to w przypadku miejskiej i wiejskiej gminy Jasło. W przypadku miasta odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym wynosi 114,5% (216), a w gminie wiejskiej – 34,8% i jest najniższy na analizowanym obszarze. W rzeczywistości mieszkańcy gminy wiejskiej korzystają z infrastruktury w Jasle. Oprócz Jasła największy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym występuje w gminie Tarnowiec (73,3%) i Kołaczyce (58,2%), a najniższy (oprócz gm. wiejskiej Jasło) w gminach: Brzyska (39,9%) i Szerzyny (44,8%). Największy postęp dokonał się w przypadku gminy Jodłowa (wzrost z 2,1% w 2005 r. do 46,3% w 2016 r.) i Skołyszyn (8,8% w 2005 r. i 53,6% w 2016 r.).

Sytuacja infrastrukturalna

W zakresie infrastruktury technicznej uwzględniono sieć wodociągową, kanalizacyjną i gazową. W przypadku sieci wodociągowej nie odnotowano większych zmian w latach 2005-2016 w żadnej z gmin obszaru. Jedyny istotny wzrost dotyczył gminy wiejskiej Jasło, w której odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej wzrósł z 9,9% do 31,9%. Dwie gminy nie mają sieci wodociągowej: Jodłowa i Brzyska. Oprócz Jasła (87,2%) najwyższy odsetek ludności korzystającej z wodociągów charakterystyczny jest dla gminy Szerzyny (49,2%) i Dębowiec (46,5%). W pozostałych przypadkach wartość odsetka waha się między 21,2% a 34,2%.

Odnotowano znaczny rozwój sieci kanalizacyjnej w latach 2005-2016. Tylko gmina Brzyska nie ma tego rodzaju infrastruktury. Najwyższy odsetek korzystających z sieci kanalizacyjnej notowany jest w przypadku miasta Jasło (88,9%), gminy wiejskiej Jasło (80,5%) i Kołaczyce (56,9%). W pozostałych gminach wartość ta waha się od 10,5% w gminie Jodłowa do 46,2% w gminie Skołyszyn.

W bardzo dużym stopniu zapewniony jest dostęp do sieci gazowej. Najniższy odsetek osób korzystających z sieci gazowej odnotowano w gminie Jodłowa – 65,3%,

przy średniej krajowej wynoszącej 52,1%. Najwyższy odsetek dotyczy gmin: Jasło (miasto; 98,1%), Jasło (gmina wiejska; 88,2%) i Tarnowiec (87,4%).

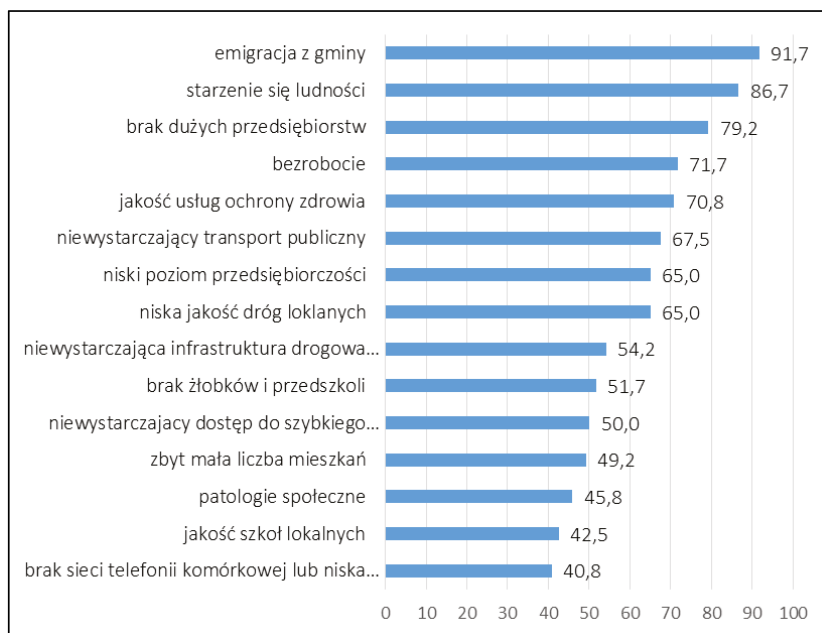
Poprawiła się również sytuacja mieszkaniowa: przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę wzrosła z 22,3 m² w 2005 r. do 26,4 m² w 2016 r. (przy średniej krajowej odpowiednio 23,2 m² i 27,4 m²). W dwóch gminach odnotowano nieznaczny spadek wartości tego wskaźnika, tj. w gminie Szerzyny (0,8 m²) i Brzyska (0,4 m²). W pozostałych wartości wskaźnika wzrosła, najbardziej w przypadku gminy Skotyszyn (2,2 m²) i miasta Jasło (2,9 m²). Najwyższa wartość wskaźnika charakteryzuje gminę Tarnowiec (25,5 m²), a najniższa gminę Brzyska (21,3 m²).

4.2. Pogłębiony portret obszaru – potencjały i bariery

Na podstawie analizy danych statystycznych, przeprowadzonych wywiadów z przedstawicielami władz gmin wchodzących w skład obszaru jasielskiego, badania fokusowego z elementami warsztatu z przedstawicielami wybranych organizacji/institucji zaangażowanych w procesy rozwoju obszaru, a także wstępnych wyników ankiet instytucjonalnych i ankiet wśród mieszkańców obszaru, zidentyfikowano zestaw problemów rozwojowych obszaru jasielskiego. Problemy te obejmują szerokie spektrum zjawisk społeczno-gospodarczych. Poniżej przedstawiono szczegółowo wybrane z nich, co powinno umożliwić wskazanie adekwatnych działań na rzecz przełamania istniejących barier lub też lepszego wykorzystania istniejącego potencjału rozwojowego.

Identyfikacja problemów rozwojowych jest inna wśród przedstawicieli władz samorządowych (wywiady) i wśród mieszkańców. Najważniejszymi problemami z punktu widzenia władz gminnych jest niedostateczne wyposażenie w infrastrukturę techniczną (wodociągi, kanalizacja) oraz zły stan dróg. Inne problemy zauważają mieszkańcy obszaru jasielskiego, wśród których wymieniają problemy społeczne (emigracja, starzenie się ludności) oraz gospodarcze (bezrobocie, brak dużych przedsiębiorstw) (ryc. 4.2). Z ważnych problemów należy jeszcze podkreślić dwa elementy: niewystarczającą jakość usług ochrony zdrowia oraz niewystarczający transport publiczny. Obydwa aspekty szczególnie są widoczne na obszarach wiejskich, poza Jasłem.

Jeszcze inaczej bariery rozwojowe zidentyfikowali uczestnicy warsztatów, którzy jako nadrzędny problem wskazali problemy marginalizacji instytucjonalnej, tj. niespójnych zapisów strategii na poszczególnych szczeblach administracyjnych i wynikających z tego problemów. Drugim problemem nieco inaczej postrzeganym przez ww. grupę uczestników jest niski poziom dostępności. Natomiast problem nazwany „zbiorczo” jako bierność społeczeństwa zawiera w sobie wiele elementów wskazywanych przez kilka grup społecznych na analizowanym obszarze (m.in. aspekty związane z bezrobociem, niską przedsiębiorczością, ale też problem dużej emigracji) – patrz punkt 2.3.

Ryc. 4.2. Problemy w ocenie mieszkańców (pytanie wielokrotnego wyboru – procent głosów *zdecydowanie tak i raczej tak*)

Źródło: na podstawie badań ankietowych.

Potencjały obszaru

W pierwszym etapie realizacji projektu zdiagnozowano następujące potencjały obszaru jasielskiego (tab. 4.4).

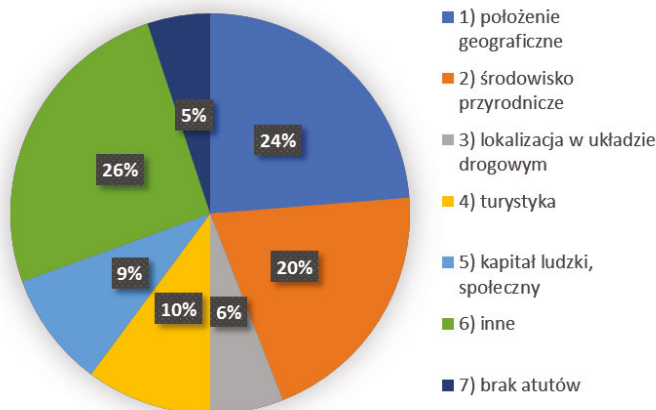
W kolejnych etapach (wywiady i ankiety) wskazywano dwa najważniejsze potencjały rozwojowe, tj.: turystyczny (ze względu na walory krajobrazowe i antropogeniczne) oraz lokalizacyjny (ze względu na bliskość autostrady A4). Jednak z autostradą związana jest również bariera rozwojowa, tzn. brak węzła „Pilzno” na autostradzie A4 ogranicza poziom dostępności drogowej i tym samym możliwości rozwoju gospodarczego. W przypadku możliwości wykorzystania potencjału turystycznego respondenci podkreślali czyste środowisko, jak też atrakcyjność obszaru wynikającą z sąsiedztwa parku narodowego (Magurski Park Narodowy). Ankieterzy wskazują nawet segmentowanie turystyki oraz potencjał rozwoju wyspecjalizowanej turystyki związanej z produkcją i konsumpcją wina produkowanego w regionie (enoturystyka). Wspomniana słabsza dostępność jest też wskazywana jako bariera w rozwoju turystyki i pozyskaniu klientów (turystów). Około 50% wskazanych potencjałów (ryc. 4.3) związana jest pośrednio z turystyką, w tym bezpośrednio wskazaniami turystyka (10%), środowisko przyrodnicze (20%, zarówno jako istotny element jakości życia, jak też podstawa turystyki przyrodniczej i ekologicznej) oraz położenie geograficzne (20% – szeroko pojęte walory, jakie posiada obszar).

Tabela 4.4. Potencjały rozwojowe obszaru jasielskiego zidentyfikowane na etapie *desk research*

Potencjał	Potencjały rozwojowe
Osadniczo-planistyczny	Korzystna wartość wskaźnika MDR. Korzystna wartość wskaźnika lokalnej koncentracji osadniczej.
Demograficzny	Relatywnie niewielkie obserwowane i prognozowane zmiany ludnościowe, relatywnie niski wskaźnik obciążenia demograficznego i niski wskaźnik selektywności migracji.
Kapitał ludzki	Jakość kształcenia i umiejętności uczniów mogą stanowić istotny potencjał rozwojowy obszaru. Szczególnie korzystnie wyglądają osiągnięcia uczniów z górnych 10% rozkładu umiejętności, które wyraźnie przewyższają odpowiednie wskaźniki ogólnopolskie
Kapitał społeczno-instytucjonalny	Obszar jasielski cechuje się niskim poziomem potencjału społeczno-instytucjonalnego. Na ten obraz składają się następujące aspekty. Mała liczba organizacji społecznych w stosunku do liczby ludności. Niski odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Przeciętna w skali krajowej frekwencja w wyborach lokalnych. Relatywnie mały odsetek gmin korzystających z instrumentu funduszu sołectkiego. Relatywnie małe środki pozyskane przez samorządy z funduszy unijnych (w latach 2014-2016).
Ekonomiczny	Potencjał rozwoju gospodarczego obszaru jasielskiego ograniczany jest niską wartością środków trwałych brutto przedsiębiorstw oraz słabo rozwiniętą przedsiębiorczością mieszkańców. Ponadto ograniczeniem jest niska wartość nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw oraz jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gminnym. Brak potencjału eksportowego.
Transportowy	Relatywnie dobra jest dostępność w transporcie publicznym, relatywnie lepsza także w samym transporcie kolejowym. Oczekuje się poprawy dostępności kolejowej (do 2023 r.).
Rolniczy	Dobre warunki agroekologiczne
Turystyczny	Obszar ma wysoki potencjał środowiskowy (zarówno na wyznaczonym terenie, jak też w sąsiedztwie – Magurski Park Narodowy) oraz kulturowy (Jasło i drewniane kościoły i cerkwie). Jednak jego wykorzystanie wymagałoby stworzenia profesjonalnej strategii rozwoju, poprawy infrastruktury turystycznej oraz nowego podejścia marketingowego.
Przyrodniczy	Niski potencjał środowiska przyrodniczego, duże kompleksy leśne w krajobrazie górskim na południu podregionu i krajobrazy rolnicze na jego północy, średnio skanalizowany.

Źródło: opracowanie własne.

Niektórzy spośród respondentów (zarówno przedstawiciele władz samorządowych, jak też mieszkańcy) jako atut podkreślali położenie obszaru jasielskiego w układzie transportowym. Jednocześnie niska dostępność do autostrady A4 podawana była jako główna bariera rozwojowa. Ta pozorna sprzeczność wynika z faktu znacznej poprawy ogólnej dostępności transportowej województwa podkarpackiego w latach 2005-2018 (powstanie autostrady A4, modernizacja linii kolejowej E30, modernizacja lotniska

Ryc. 4.3. Potencjały rozwojowe według mieszkańców obszaru jasielskiego (n=118)

Źródło: opracowanie własne.

Rzeszów-Jasionka), z której jednak obszar jasielski nie skorzystał w oczekiwanym stopniu. Wymienione inwestycje mogą pozwalać na relatywnie dobre powiązanie jasielskich podmiotów gospodarczych z rynkiem ogólnopolskim oraz europejskim (w tym zarówno UE, jak też Ukrainy). Tym samym, sąsiedztwo nowoczesnej infrastruktury transportowej może być traktowane jako potencjał, którego wykorzystanie zależy od budowy lub modernizacji sieci drugiego rzędu w południowej części województwa (w tym zwłaszcza lepszego powiązania z autostradą A4).

Bariery dla rozwoju obszaru

Na podstawie przeprowadzonych ankiet i wywiadów pogłębionych sformułowano trzy podstawowe bariery rozwojowe obszaru jasielskiego. Bariery te poddane zostały ocenie przez uczestników badań warsztatowych (konsultacji). Każdy z nich mógł nadać przedstawionej barierze od 1 do 3 punktów, wskazując tym samym, która z nich jest największą, a która najmniejszą barierą rozwojową obszaru. Wyniki rangowania przedstawia tab. 4.5.

Tabela 4.5. Wyniki rangowania barier rozwojowych

Nazwa bariery	Wynik rangowania
Marginalizacja instytucjonalna	1,5
Niski poziom dostępności przestrzennej	2,1
Bierność społeczeństwa	2,2

1 – najsilniejsza bariera, 3 – najsłabsza bariera.

Źródło: na podstawie badań warsztatowych (Jasło, 9.11.2018).

Bariera rozwojowa 1: marginalizacja instytucjonalna

Na czym polega problem?

Obszar jasielski jest postrzegany przez przedstawicieli lokalnych instytucji jako obszar peryferyjny. Wynika to przede wszystkim z położenia geograficznego oraz mentalnego postrzegania obszaru oraz znacznych dysproporcji pomiędzy np. Jasłem a pozostałymi gminami. Podkreśla się niespójność dokumentów strategicznych i planistycznych dotyczących obszaru, a także trudności w pozyskaniu środków finansowych na lokalne działania (w trybie konkursowym). Trudności te wynikają z wielu elementów, z których za bardzo istotne uważa się brak preferencji (dodatкового punktowania) inicjatyw w tego typu jednostkach, które nie mogą i nie potrafią się przebić i stanąć do równej konkurencji np. z miastami. W Jasle podkreśla się, że uzyskanie środków (np. dofinansowania z UE) jest nawet bardzo trudne w obrębie województwa podkarpackiego. Władze dodatkowo uważają, że są pomijane w dofinansowaniu oraz czują, że większe sąsiednie miasta (Rzeszów, Tarnów w woj. małopolskim) pozyskują znacznie więcej środków, kosztem obszaru jasielskiego. Należy podkreślić, że są to subiektywne opinie lokalnych władz (są one o tyle istotne, że bazują na świadomości lokalnych podmiotów mających trudności w uzyskaniu środków na własne pomysły i potrzeby, oraz ukazują różnice pomiędzy Jasłem a gminami przyległymi). W rzeczywistości gminy analizowanego obszaru nie radzą sobie gorzej w pozyskiwaniu środków unijnych od innych gmin województwa podkarpackiego czy małopolskiego (np. w 2016 r. Jasło pozyskało 3,9 mln zł na finansowanie programów i projektów unijnych; Gorlice w woj. małopolskim – 3,8 mln zł, Sanok 0,7 mln zł). Bezsprzecznie otrzymują mniej środków finansowych niż Tarnów czy Rzeszów, ale i skala miasta i potrzeb jest nieporównywalnie mniejsza. Brak koordynacji oraz pozytywnych efektów dofinansowania inwestycji, a często w ogóle finansowania stanowi dodatkową barierę rozwojową. Problem został dostrzeżony przez władze obszaru i uwypuklony do miana najważniejszego podczas spotkań warsztatowych (tab. 4.5). Dodatkowo przedstawiciele jednostek administracyjnych podkreślają brak kontynuacji różnych inicjatyw, które mają w założeniu pomóc „słabszym” jednostkom. To zarówno brak konsekwencji w działaniu na wyższych szczeblach, jak też brak spełniania obietnic. Wskazują na nadmiar różnego rodzaju spotkań, konsultacji, które nie mają kontynuacji i nic z nich nie wynika dla obszaru.

Problem ten łączy się z wewnętrzną dostępnością, wynikającą z niskiej jakości dróg lokalnych oraz braku dostatecznej komunikacji zbiorowej i słabszym dostępem do sieci dróg wyższego rzędu (np. do autostrady). Dostrzega się także brak powiązań i współpracy społecznej i ekonomicznej z partnerami z sąsiednich gmin.

Problem marginalizacji instytucjonalnej wynika przede wszystkim z niespójności zapisów w dokumentach strategicznych na różnych poziomach administracyjnych i wynikających z tego konsekwencji. Problemem pozostaje również utrudnione ubieganie się o środki zewnętrzne w drodze konkursów. Trudność ta polega na nie-

równej konkurencji tzn. takiej sytuacji, w której mała jednostka samorządu terytorialnego (np. gmina wiejska o położeniu peryferyjnym) konkuruje w tym samym konkursie – np. w zakresie modernizacji drogi lokalnej – z dużą i prężną jednostką, będącą np. centrum rozwojowym. Problem dotyczy nie tylko rankingu jednostek terytorialnych, ale również przedmiotu konkursu i konstrukcji procedury konkursowej. Bardzo często wskazywano, że procedura konkursowa, a w zasadzie kryteria oceny wniosku projektowego, faworyzują niektóre jednostki samorządu terytorialnego m.in. w zależności od ich lokalizacji i pełnionych funkcji (np. gmina wiejska o peryferyjnym położeniu vs. gmina wiejska leżąca w obszarze funkcjonalnym miasta). Prowadzi to do sytuacji, że już w momencie ubiegania się można przewidzieć wynik konkursu (zazwyczaj negatywny dla małych gmin), z tego względu, że mała gmina o peryferyjnym położeniu nie spełnia wielu kryteriów oceny wniosku ze względu na charakter inwestycji (np. na drodze lokalnej w takiej gminie nie są potrzebne wysepki dla pieszych, za co są dodatkowe punkty w ocenie; budowa tych wysepki wskazana jest natomiast w gminie podmiejskiej ze względu na większą gęstość zaludnienia i rzeczywistą poprawę bezpieczeństwa ruchu pieszych).

Mamy więc do czynienia z trzema rodzajami marginalizacji instytucjonalnej, dotyczącymi: 1) niespójności dokumentów strategicznych na różnych poziomach administracyjnych i w związku z tym brakiem efektywnego działania, 2) brakiem współpracy jednostek samorządu terytorialnego szczebla lokalnego (co wynika z przynależności do różnych województw), 3) konstrukcji procedur konkursowych w przypadku starania się o środki zewnętrzne.

Jaka jest skala problemu?

Jak wynika z przeprowadzonych dwóch etapów konsultacji z przedstawicielami władz samorządowych i innych instytucji skala problemu wydaje się być duża. Na ten problem wskazywano nie tylko w obszarze jasielskim, ale również w obszarze wrocławsko-klódawskim. Problem ten jest o tyle istotny, że wymaga współpracy władz samorządowych na różnych szczeblach administracyjnych. Dodatkowym utrudnieniem jest problem współpracy jednostek samorządu terytorialnego (gminy, powiaty) leżących w różnych województwach. Mimo że z założenia delimitacja obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją miała nie uwzględniać przebiegu granic powiatowych i wojewódzkich (i tak to zostało przedstawiane), podczas dyskusji na warsztatach (zarówno wstępnych, jak i konsultacyjnych) bardzo często przewijał się wątek potencjalnej współpracy między jednostkami leżącymi w różnych województwach jako problemu nie do przezwyciężenia (kwestie narzędzi współpracy i podziału kompetencji). Dodatkowo, problem w pewien sposób staje się rozmyty w konfrontacji miasto – obszary wiejskie, na omawianym obszarze, Jasło, obszary wiejskie. Różnica w rozwoju społeczno-ekonomicznym w układzie miasto vs obszary wiejskie jest tak znaczna, że wiele problemów istotnych dla gmin wiejskich w Jasle niemal nie występuje.

Dotychczasowe działania

Jednostki terytorialne szczebla lokalnego mają ograniczone możliwości reagowania na wymieniony problem, szczególnie w kwestii niespójności zapisów strategii i procedur konkursowych. Mogą natomiast podejmować współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego z innych powiatów/województw, jeśli widzą w tym korzyści. Jednak dotychczasowa współpraca jest niewielka i ogranicza się do wspólnych spotkań czy organizowania wspólnych imprez np. kulturalnych. Wynikać to może z braku potrzeby czy konieczności ścisłej współpracy. (Podkreślano to podczas warsztatów; kilkakrotnie padało stwierdzenie: „Nie mam nic wspólnego z gminą Szerzyny”, tj. gminą leżącą w województwie małopolskim).

Przedstawiciele władz lokalnych podkreślali, że spotkania i konsultacje nie rozwiązują ich realnych problemów. Potrzebne są konkretne działania, a nie obietnice bez pokrycia w rzeczywistości. Zauważalna jest pewnego rodzaju frustracja związana z brakiem możliwości wpływu na poprawę stanu rzeczy.

Jak wynika ze spotkania konsultacyjnego (9.11.2018) podejmowane są nieliczne wspólne, oddolne inicjatywy związane z szeroko rozumianym przygotowaniem do realizacji danego działania np. koncepcja przebiegu obwodnic Pilzna, Brzostka i Kołaczyca w ciągu DK73. Pozytywnym aspektem związanym z tym problemem, było zauważenie potrzeby oddolnych impulsów do realizacji takich działań, które leżą w gestii innych instytucji (np. GDDKiA, kwestia dodatkowego węzła „Pilzno” na autostradzie A4).

Bariera rozwojowa 2: niski poziom dostępności przestrzennej

Na czym polega problem?

Pomimo wskazanego wyżej położenia w sąsiedztwie nowoczesnej infrastruktury komunikacyjnej, obszar charakteryzuje się niskim poziomem **wskaźników dostępności transportowej**. Wynika to z kilku nakładających się przyczyn: a) niewystarczająca integracja lokalnej sieci drogowej z autostradą A4; b) brak wykorzystania sieci kolejowej w powiązaniach lokalnych; c) rozproszony układ sieci osadniczej (rozproszenie), co w połączeniu z ukształtowaniem terenu, sprzyja izolacji transportowej niektórych wsi; d) nadal znaczny odsetek dróg lokalnych (gminnych i powiatowych) wymagających modernizacji, w tym budowy chodników (także w miastach); e) braki budżetowe na poziomie powiatowym, zmuszające gminy do modernizowania i utrzymywania dróg należących do powiatu; f) trudności w dojazdach transportem publicznym do Jasła z terenów poza powiatem jasielskim.

Poziom dostępności obszaru należy postrzegać w relacji do innych części województwa podkarpackiego. Budowa autostrady A4 bez równoległych inwestycji drogowych drugiego rzędu w kierunku południowym doprowadziła do polaryzacji jednostek lokalnych w tym zakresie. Ogólna poprawa dostępności drogowej nastąpiła

wszędzie, ale niektóre jednostki (w sąsiedztwie węzłów, a także na północ od trasy) skorzystały bardziej. W efekcie zróżnicowanie pozycji transportowej wewnątrz regionu wzrosło, a jednostki, gdzie poprawa dostępności była mniejsza (jak w obszarze jasielskim) stały się relatywnie mniej konkurencyjne dla nowych inwestorów. Spowodowało to także wzrost kosztów funkcjonowania już działających firm lokalnych (wyższe stawki za usługi przewozu towarów). Problem niskiego poziomu dostępności przestrzennej dostrzeżony został również podczas badań warsztatowych (por. tab. 4.5).

Jaka jest skala problemu?

Problem dotyczy zarówno mieszkańców, jak i podmiotów gospodarczych. W pierwszym przypadku skutkuje on ograniczeniem przestrzennym rynku pracy (np. dostęp do sąsiednich miast, jak Dębica, a także Rzeszów) oraz do niektórych usług (zwłaszcza wyższego rzędu). Dla podmiotów gospodarczych wiąże się z mniejszymi możliwościami ich rozwoju na rynku wewnętrznym i zagranicznym. Kwestia dostępności zewnętrznej dotyczy całego obszaru, w tym przede wszystkim samego Jasła jako ośrodka skupiającego ludność i działalność gospodarczą. Relatywnie mniejsza jest skala problemu w części północnej, bliższej autostradzie A4.

Dostępność w samym obszarze jest dość dobra w granicach powiatu (choć wiele dróg wymaga modernizacji) i wyraźnie gorsza z terenów poza nim (Szerzyny). W tym kontekście trudności transportowe utrudniają dostęp do usług publicznych (zwłaszcza wyższego rzędu), co oznacza niższą jakość życia (stymulanta emigracji). Ponadto obecny podział kompetencji w zakresie utrzymania dróg **nakłada na gminy poważne obciążenia**, bez odpowiedniego, równoległego wsparcia finansowego.

Dotychczasowe działania

Jednostki samorządowe podejmowały dotychczas działania na rzecz poprawy dostępności oraz bezpieczeństwa drogowego w wymiarze lokalnym. Modernizowano drogi lokalne, budowano chodniki oraz montowano oświetlenie. W kilku przypadkach budowano także nowe drogi. Miasto Jasło podejmowało próby lobbowania na rzecz poprawy dostępności na kierunku autostrady A4.

Gminy planują dalsze prace modernizacyjne na sieci podległych sobie dróg lokalnych. Na ogół nie czują się kompetentne do starań o podjęcie inwestycji transportowych wyższego szczebla. Wskazują, że jako jednostki słabsze (marginalizowane) przegrywają konkursy projektowe z posiadającymi większe zaplecze merytoryczne dużymi miastami województwa (np. w ramach RPO).

Bariera rozwojowa 3: bierność społeczeństwa

Na czym polega problem?

Zagadnienie bierności społeczeństwa jest bardzo szerokie przejawiające się zarówno **problemami na rynku pracy** (bezrobocie), **niskim poziomem przedsiębiorczości indywidualnej** (nieznaczny tylko wzrost podmiotów gospodarczych w latach 2010-2016, w niektórych gminach stagnacja), jak i wciąż **znacznym odsetkiem ludności korzystającej z pomocy społecznej** (średnio ponad 10% społeczeństwa analizowanego obszaru; w skrajnych przypadkach ponad 20% ludności gminy).

Jest to złożony problem, u źródła którego leżą m.in. kwestie związane z edukacją i niedopasowaniem kierunków kształcenia do aktualnych potrzeb rynku pracy (m.in. brak przemyślanej polityki systemu kontynuacji edukacji), procesy migracyjne itp. Podczas obu spotkań konsultacyjnych podkreślano niezwykle istotne znaczenie wzajemnych relacji między przedstawicielami sfery gospodarczej (ryнку pracy) a sferą edukacji (szkolnictwem średnim) oraz związanych z tym problemów.

Szczególną rolę odgrywają migracje, szczególnie ich selektywny charakter. Zazwyczaj migrują ludzie młodzi i przedsiębiorczy, którzy nie boją się podjąć ryzyka w celu zmiany swojego poziomu dochodów i statusu społecznego. Głównym czynnikiem, który decyduje o podjęciu decyzji o migracji, są różnice w poziomie wynagrodzeń. Z przeprowadzonego wywiadu grupowego wynika, że brak jest chęci przełamania impasu wynagrodzeniowego przez pracodawców. Z jednej strony pracodawcy wykazują zapotrzebowanie na określonych specjalistów, ale z drugiej nie zapewniają odpowiedniego poziomu wynagrodzeń i w związku z tym nie istnieje podaż na warunkach określonych przez pracodawców.

Istnienie problemu migracji i związanych z nim konsekwencji zauważalny jest nie tylko przez władze samorządowe, ale również przez samych mieszkańców obszaru jasielskiego. Żaden inny problem (m.in. bezrobocie, jakość usług ochrony zdrowia, starzenie się ludności, niski poziom przedsiębiorczości indywidualnej, niska jakość dróg lokalnych, niewystarczająca infrastruktura drogowa łącząca gminę z głównym miastem obszaru itp.) nie został uznany za tak ważny, jak odpływ migracyjny (ponad 84% ankietowanych, z czego 81% odpowiedzi, że *zdecydowanie jest to duży problem*). Problem jest tym większy, że odpływ ludności występuje w wielu grupach ludności i zaczyna się nawet na poziomie szkół średnich. Słaba oferta edukacyjna na tym poziomie skłania młodych ludzi do migracji (ten proces jest jeszcze niewielki, ale nie można pozwolić, aby się pogłębił w przyszłości). Odpływ na kolejnym etapie edukacji jest trudniejszy do zatrzymania. Wyjazd młodzieży na studia od wielu lat był na wysokim poziomie. Niewielka skala powrotów po studiach, do domu rodzinnego, pogłębia braki w grupach społeczeństwa z wykształceniem wyższym. Skutkiem jest również utrata dla regionu ludzi przedsiębiorczych, ale też potencjalnej kadry kierowniczej (udział osób z wykształceniem wyższym to zaledwie 12,1%).

Kolejnym problemem zauważonym przez mieszkańców jest brak dużych pracodawców w regionie (84% ankietowanych, z czego 70% odpowiedziało, że *zdecydowanie*

jest to duży problem). Zagadnienie to ściśle wiąże się z problemem niskiego poziomu przedsiębiorczości mieszkańców. Tak wysoka ocena tego problemu może potwierdzać zidentyfikowany relatywnie wysoki stopień bierności społeczeństwa, gdyż wskazuje, że mieszkańcy upatrują poprawy sytuacji gospodarczej jako wyniku działania czynników egzogenicznych, a nie z inicjatyw oddolnych (czynników endogenicznych). Z drugiej jednak strony najwyższym ocenionym przez mieszkańców obszaru jasielskiego potencjalnym działaniem rozwojowym (ponad 93% odpowiedzi) była pomoc w rozwoju drobnej przedsiębiorczości. Można zatem domniemywać, że bierność społeczeństwa nie jest problemem jako takim, ale jest nim brak odpowiednich rozwiązań systemowych, wspierających zakładanie i prowadzenie własnej działalności gospodarczej.

Ze spotkań warsztatowych wynika szerokie pojmowanie przez społeczność lokalną problemu bierności (tab. 4.5). Zagadnienie to obejmowało również problem działalności organizacji pozarządowych (NGO) i związanych z tym problemów. Przedstawiciele obszaru zdają sobie sprawę z istoty tego typu organizacji oraz z możliwości, jakie miałyby, gdyby mogły normalnie funkcjonować. Uważają, że wiele instytucji NGO ma dużo pomysłów i ważnych inicjatyw, ale brakuje im wsparcia, zwłaszcza finansowego.

Spośród wymienionych problemów, ujętych jako bierność społeczeństwa, na pierwszy plan wysuwa się brak dostatecznych powiązań między systemem edukacji a wymaganiami rynku pracy. Problemem, zidentyfikowanym od strony przedsiębiorców, jest brak odpowiedniego przygotowania praktycznego przez szkoły zawodowe i technika. Przedsiębiorcy zmuszeni są sami przygotowywać uczniów od strony praktycznej, a w wielu przypadkach nie mogą sobie na to pozwolić, bo wiąże się to z ryzykiem zaburzenia procesu produkcyjnego (niedotrzymanie planu produkcyjnego) i wymiernymi stratami finansowymi. Konieczne są więc takie rozwiązania, które umożliwiłyby zdobywanie doświadczenia jeszcze w trakcie procesu edukacyjnego. Wiąże się to jednak z niedostatecznymi nakładami finansowymi, które trafiają do szkół zawodowych i techników (potrzeba zakupu odpowiednich urządzeń i maszyn). Trzeba jednak zaznaczyć, że nawet większe dofinansowanie szkół nie rozwiąże ostatecznie problemu, gdyż zawsze będzie istniała duża luka technologiczna między szkolnym zapleczem technicznym a zapleczem pozostającym do dyspozycji przedsiębiorców.

Problemem po stronie szkół jest ponadto brak odpowiednich zasobów kadrowych i „aktualności” ich kompetencji, szczególnie w odniesieniu do przedmiotów zawodowych (rozbieżność między stanem wiedzy nauczycieli a aktualnym poziomem rozwoju technologicznego).

Problemem po stronie pracodawców jest wąska specjalizacja produkcyjna nawet w obrębie danej dziedziny i związane z tym zróżnicowanie np. języków programowania. System edukacyjny nie jest w stanie zapewnić (i nadażyć) tak zróżnicowanej i szczegółowej oferty oraz jej bardzo szybkiej zmiany.

Wskazywano również na głęboko zakorzenione bariery mentalne, które trudno wyeliminować np. brak chęci dzielenia się wiedzą i doświadczeniem, pogłębianej wzajemną niechęcią, brakiem zaufania i niezdrową konkurencją.

Jaka jest skala problemu?

Problem jest bardzo istotny, nie tylko w przypadku obszaru jasielskiego, bowiem dotyczy funkcjonowania systemu edukacji i jego relacji z rynkiem pracy. Wydaje się, że same inicjatywy oddolne nie rozwiążą problemu, chociaż bardzo dużo zależy od lokalnych liderów.

Dotychczasowe działania

Mimo istniejących problemów obserwuje się pozytywne inicjatywy oddolne zacieśniające współpracę między środowiskiem biznesu a środowiskiem szkolnym. Dobrym oddolnym przykładem takiej współpracy są pojedyncze umowy zawarte między pracodawcami a szkołami w zakresie praktyk uczniowskich (jeden dzień w tygodniu uczniowie zdobywają praktyczne doświadczenia w niektórych jasielskich firmach). Innym dobrym przykładem jest działanie przedsiębiorców (organizowanie konkursów) w zakresie zdobywania wiedzy na podstawowe tematy związane np. z planowaniem budżetu (od rodzinnego po przedsiębiorstwa).

Nie zaobserwowano natomiast działań ze strony samorządów lokalnych, których celem byłoby wzmacnianie potencjału ludzkiego i społecznego. Realizowane działania odnoszące się do mieszkańców powiązane są raczej z rozwojem infrastruktury (np. rozwój zaplecza sportowo-rozrywkowego).

4.3. Plan działań rozwojowych

Marginalizacja instytucjonalna – Działanie 1: stworzenie narzędzia wspólnego planowania rozwoju społeczno-gospodarczego i likwidowania elementów mogących pogłębiać marginalizację instytucjonalną

Cele

Celem proponowanego działania jest stworzenie takiego narzędzia (zespołu), które pozwoliłoby wypracować wspólną wizję rozwoju danego obszaru i ją realizować. Zespół ten musiałby powstać na poziomie wojewódzkim, w skład którego wchodziłoby przedstawiciele wszystkich województw, w obrębie których leży dany obszar zagrożony marginalizacją. Zespołowi temu należałoby nadać odpowiednie kompetencje. Z powstaniem takiego zespołu mogą wiązać się jednak pewne problemy organizacyjne (kwestia lidera, zarządzania grupą, kwestie zarządzania finansami itp.). Zespół ten

musiałyby mieć „powiązania” i „umocowania” również na poziomie centralnym, aby sprawnie zarządzać i realizować niezbędne działania.

W przypadku barier odnoszących się do procedur konkursowych i spójności strategii konieczne są działania systemowe.

Narzędzia/instrumenty zmiany

Do wdrożenia tego narzędzia potrzebne są następujące elementy:

- dostatecznie szczegółowa wiedza o obszarze w różnych aspektach tematycznych;
- odpowiedni zespół, w którego skład powinni wchodzić przedstawiciele różnych specjalności; zespołowi temu powinny być nadane odpowiednie kompetencje i „umocowania” w krajowym systemie planowania regionalnego;
- zmiany w regulacjach prawnych w odniesieniu do narzędzi rozwoju na poziomie lokalnym;
- współpraca między instytucjami na różnych poziomach (centralny, regionalny, lokalny);
- zaplecze infrastrukturalne.

Główni aktorzy (odpowiedzialność za proces) i źródła finansowania

Do wdrożenia tego działania konieczna jest współpraca wszystkich zainteresowanych samorządów na różnych szczeblach administracyjnych. Aby działanie to przyniosło oczekiwany efekt, konieczny jest udział samorządów lokalnych.

Istnieje potrzeba wielopłaszczyznowego doradztwa w celu wdrożenia tego działania: od opracowania wspólnej wizji rozwoju (strategii), poprzez opracowanie narzędzi do jej wdrożenia, odpowiednie kompetencje zespołu w zakresie dysponowania środkami finansowymi, po opracowania planistyczne i wsparcie eksperckie. Należy zaznaczyć, że wszystkie te elementy istnieją w obrębie każdego województwa, a problem polega na wspólnym podejściu do problemu i chęci przełamania różnego rodzaju barier.

Marginalizacja instytucjonalna – Działanie 2: wypracowanie nowego systemu oceny konkursów na finansowanie inwestycji infrastrukturalnych

Cele

Podstawowym celem proponowanego działania jest usprawnienie przepływu finansowania różnego rodzaju inwestycji infrastrukturalnych w małych jednostkach samorządu terytorialnego. Takim jednostkom niezwykle trudno jest konkurować z dużymi gminami, będącymi np. centrami rozwojowymi. Dotyczy to z jednej strony oceny

wniosek konkursowy, a z drugiej odpowiedniego wsparcia merytorycznego w procesie przygotowania wniosku. Należy też zaznaczyć, że nie ma możliwości finansowania dróg gminnych i powiatowych z funduszy unijnych. Drogi te mogą być finansowane w ramach Programu Budowy Dróg Lokalnych. Nie zmienia to jednak faktu, że małe jednostki mogą mieć trudności w pozyskaniu tych środków (często wskazywany problem tzw. bariery wskaźnikowej związanej z efektywnością danej inwestycji).

Narzędzia/instrumenty zmiany

W celu osiągnięcia rezultatów tego działania proponuje się podział jednostek terytorialnych na odpowiednie grupy wielkościowe i pod kątem pełnionych funkcji, tzw. „koszyk jednostek samorządu terytorialnego”. W ten sposób zostałyby uwzględnione potrzeby małych jednostek terytorialnych (wyrównywanie szans). W tym celu konieczne jest wprowadzenie wielu zmian, w tym zmian prawnych. Taki podział zdecydowanie zwiększyłby szansę na pozyskiwanie środków finansowych na szeroko rozumiany rozwój lokalny.

Główni aktorzy (odpowiedzialność za proces) i źródła finansowania

Proponowane działanie ma zmierzać do wyrównania szans w pozyskaniu środków na rozwój infrastrukturalny na poziomie lokalnym. Gospodarzem działania powinny być więc jednostki szczebla gminnego (jako bezpośredni beneficjent). Nie ma konieczności zmian źródeł finansowania; potrzebny jest tylko równy dostęp do tych środków, a w niektórych działaniach specjalne preferencje dla obszarów zmagających się z trudnościami.

Analizowane jednostki gminne mają wystarczająco dobre zaplecze kadrowe do przygotowania odpowiedniego wniosku konkursowego. Pomocne byłoby jednak wsparcie eksperckie (specjalistyczne) i strategiczne.

Niski poziom dostępności przestrzennej – Działanie 3: lepsza integracja regionu z autostradą A4

Cele

Celem nadrzędnym jest lepsze wykorzystanie położenia obszaru względem krajowej infrastruktury transportowej, a tym samym poprawa dostępności jednostek samorządowych w wymiarze krajowym. Dodatkowo celem jest także lepsza integracja ośrodków (biegunów wzrostu) województwa podkarpackiego, co może wygenerować efekt synergii oraz rozwój całego południowego Podkarpacia. Realizacja tego celu wymaga komplementarnych działań na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym,

z uwzględnieniem roli podmiotów prywatnych (przewoźnicy, a także duzi pracodawcy). Ze względu na sieciowy charakter działań w sferze transportu koniecznym założeniem podejmowanych inicjatyw jest ich niezależność od formalnej delimitacji obszaru. Część inwestycji i działań organizacyjnych poprawiających dostępność wydzielonych gmin musi mieć miejsce poza ich obszarem. Powinno to być uwzględnione przy konstrukcji stosownych programów, założeń osi priorytetowych itd.

Konkretną inwestycją rozwiązującą problem jest budowa nowego węzła Pilzno na autostradzie A4 (między węzłami Tarnów Wschód i Dębica Zachód) wraz z odpowiednim łącznikiem z drogami DK94 i DK73 w rejonie Pilzna. Powstanie węzła znacznie poprawi dostęp obszaru w transporcie ciężkim (obsługa działających tam przedsiębiorstw, likwidacja jednej z barier dla inwestycji zewnętrznych). Ponadto poprawi także dojazd w ruchu osobowym, w tym pozwoli na lepsze włączenie obszaru do rynku pracy Dębicy i Rzeszowa. Zmniejszy się odległość czasowa Jasła i innych gmin względem dużych miast będących generatorami ruchu turystycznego.

Dotychczasowe działania podejmowane na sieci dróg lokalnych nie mogą rozwiązać tego problemu, gdyż nie wiążą obszaru z polską siecią drogową wyższego rzędu.

84% ankietowanych mieszkańców obszaru wskazało, że modernizacja ciągu drogowego DK73/DK 28 do standardu drogi ekspresowej lub drogi GP wraz z budową węzła Pilzno na autostradzie A4 byłaby istotna dla rozwoju gminy ich zamieszkania. Podczas spotkań warsztatowych działanie to zostało uznane za priorytetowe, obok modernizacji dróg krajowych nr 73 i 28 oraz usprawnienia systemu edukacji (tab. 4.6).

Narzędzia/instrumenty zmiany

Rozwiązaniem problemu może być wydzielenie środków na inwestycje służące lepszemu wykorzystaniu już istniejącej nowej infrastruktury drogowej dla rozwoju lokalnego. Może to nastąpić w formie wyodrębnienia w kolejnej perspektywie finansowej odrębnej osi priorytetowej w jednym z programów operacyjnych na poziomie centralnym (Infrastruktura i Środowisko, Polska Wschodnia lub następca tego programu) lub wojewódzkim (RPO Województwa Podkarpackiego). Alternatywą może być także wydzielenie specjalnej puli środków na ten cel w Krajowym Funduszu Drogowym. Chodziłoby przede wszystkim o umożliwienie realizacji mniejszych zadań, także na sieci dróg krajowych innych niż te, które przewidziano do stworzenia standardu autostrady lub drogi ekspresowej. Elementami takiego programu byłyby: a) nowe węzły na autostradach i drogach ekspresowych (np. węzeł Pilzno na A4); b) odcinki dróg krajowych (nie planowanych do przekształcenia w ekspresowe) wymagające lokalnej modernizacji obwodnice. Program mógłby być wspierany ze środków UE w nowej perspektywie finansowej (2020-2027), wpisując się w postulaty przenoszenia ciężaru inwestycyjnego na tzw. *secondary networks* (zgodnie z zapisami Agendy Terytorialnej UE do roku 2020).

W efekcie tego typu działania nie powinny konkurować z innymi inwestycjami, zwłaszcza z dużymi inwestycjami centralnymi. W ich wyborze i projektowaniu powinni brać udział przedstawiciele społeczności lokalnych, których dostępność transportowa miałyby zostać poprawiona.

Główni aktorzy (odpowiedzialność za proces) i źródła finansowania

Budowa węzła na autostradzie jest inwestycją dużej skali wymagającą współfinansowania ze środków centralnych i wojewódzkich, a w mniejszym stopniu także lokalnych. Głównymi aktorami biorącymi udział w podejmowaniu decyzji lokalizacyjnych, a także w organizacji projektu będą: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, celowy związek gmin wspierających inwestycję (gminy z obszaru jasielskiego oraz inne jednostki korzystające na przedsięwzięciu), przedsiębiorcy prywatni. Możliwe jest rozważenie formuły PPP z udziałem przedsiębiorców, którzy zdecydowaliby się na lokalizację własnych inwestycji w pobliżu węzła.

W ramach wsparcia doradczego możliwa byłoby pomoc w nawiązaniu współpracy celowej jednostek lokalnych oraz regionalnych i krajowych. Aby zadanie mogło być zrealizowane konieczne jest odpowiednie zaplanowanie działań w przyszłej osi priorytetowej jednego z programów operacyjnych. Wymaga to decyzji na szczeblu centralnym oraz akceptacji przez Komisję Europejską.

Niski poziom dostępności przestrzennej – Działanie 4: modernizacja ciągu dróg krajowych DK73 i DK28

Cele

Celem nadrzędnym jest ponownie lepsze wykorzystanie położenia obszaru względem krajowej infrastruktury transportowej, a tym samym poprawa dostępności jednostek samorządowych w wymiarze krajowym. Dodatkowo celem jest także lepsza integracja ośrodków (biegunów wzrostu) województwa podkarpackiego, co może wygenerować efekt synergii oraz rozwój całego południowego Podkarpacia. Realizacja tego celu także wymaga komplementarnych działań na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym, z uwzględnieniem roli podmiotów prywatnych. Ze względu na sieciowy charakter działań w sferze transportu koniecznym założeniem podejmowanych inicjatyw jest ich niezależność od formalnej delimitacji obszaru. Także tym razem, część inwestycji i działań organizacyjnych poprawiających dostępność wydzielonych gmin musi mieć miejsce poza ich obszarem. Powinno to być uwzględnione przy konstrukcji stosownych programów, założeń osi priorytetowych itd.

Konkretnym działaniem jest w tym przypadku modernizacja ciągu dróg krajowych DK73 i DK28 na całym odcinku Pilzno – Jasło – Krosno – Miejsce Piastowe – Sanok, jako podstawowej (obok drogi S19) inwestycji łączącej południowe Podkarpacie z głównymi ośrodkami gospodarczymi Polski. Inwestycja powinna uwzględniać możliwość przekształcenia w przyszłości całego ciągu w drogę ekspresową, a niektóre odcinki powinny powstać od razu w tym standardzie (w tym m.in. odcinek w sąsiedztwie nowego węzła na autostradzie A4 oraz obwodnica Jasła). Fragmenty tego szlaku w standardzie ekspresowym zaproponowano już w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 r.*

Modernizacja drogi znacznie poprawi dostęp obszaru w transporcie ciężkim (obsługa działających tam przedsiębiorstw, likwidacja jednej z barier dla inwestycji zewnętrznych). Poprawa dostępu będzie dotyczyła nie tylko dojazdu do autostrady A4, ale także do drogi ekspresowej S19 w Miejscu Piastowym, co pozwoli na lepszy dostęp do rynku słowackiego. Ponadto poprawi się także dostępność pasażerska, co pozwoli na integrację rynków pracy obszaru z rynkiem Dębicy i Krosna. Zmniejszy się odległość czasowa Jasła i innych gmin względem dużych miast będących generatorami ruchu turystycznego. Umożliwiona zostanie lepsze integracja z karpaccimi regionami turystycznymi Beskidu Niskiego i Bieszczad. Dotychczasowe działania podejmowane na sieci dróg lokalnych obszaru, tylko w niewielkim stopniu rozwiązywały te problemy. Służyły głównie poprawie bezpieczeństwa i komfortu podróżowania, ale nie były w stanie istotnie poprawić dostępności, zwłaszcza w ruchu ciężkim.

Inwestycji towarzyszyć powinno wsparcie (priorytet) dla modernizacji dróg wojewódzkich łączących tereny obszaru jasielskiego z sąsiednimi biegunami wzrostu, w tym zwłaszcza z Rzeszowem. Istotna jest m.in. dalsza modernizacja drogi wojewódzkiej DW988. Wsparcie takie mogłoby być realizowane przez odrębny program inwestycyjny, albo przez obligatoryjne uwzględnienie obszaru zagrożonego marginalizacją w planach transportowych województwa podkarpackiego (np. przez przyznawanie dodatkowych „punktów” za obsługę obszaru przy tworzeniu rankingu potrzeb inwestycyjnych).

84% ankietowanych mieszkańców obszaru wskazało, że modernizacja ciągu drogowego DK73/DK28 do standardu drogi ekspresowej lub drogi GP wraz z budową węzła Pilzno na autostradzie A4 byłaby istotna dla rozwoju gminy ich zamieszkania.

Narzędzia/instrumenty zmiany

Rozwiązaniem problemu może być ponownie wydzielenie środków na inwestycje służące rozwojowi sieci dróg krajowych, nie będących obecnie (oraz w obecnych planach) drogami ekspresowymi lub autostradami. Drogi takie nie posiadały odpowiedniego wsparcia w dotychczasowych programach operacyjnych (w przeciwieństwie zarówno do tras głównych finansowanych z POIiŚ, jak i do dróg wojewódzkich i lokalnych finansowanych z RPO). Wydzielenie środków może nastąpić w formie wyodrębnienia w kolejnej perspektywie finansowej osi priorytetowej w jednym z programów operacyjnych na poziomie centralnym (Infrastruktura i Środowisko, Polska Wschodnia lub następca tego programu) lub wojewódzkim (RPO Województwa Podkarpackiego). Alternatywą może być także wydzielenie specjalnej puli środków na ten cel w Krajowym Funduszu Drogowym. Jak już wspomniano, elementami takiego programu byłyby: a) nowe węzły na autostradach i drogach ekspresowych (np. węzeł Pilzno na A4); b) odcinki dróg krajowych (nie planowanych do przekształcenia w ekspresowe; np. ciąg dróg DK73 i DK28) wymagające lokalnej modernizacji; c) obwodnice (np. obwodnica Jasła z wyjęciem na DK28 w kierunku Gorlic). Program mógłby być wspierany ze środków UE w nowej perspektywie finansowej (2020-2027), wpisując się w postulaty przenoszenia ciężaru inwestycyjnego na tzw. *secondary networks* (zgodnie z zapisami Agencji Terytorialnej UE do roku 2020).

W efekcie powstania osi priorytetowej tego typu działania nie powinny konkurować z innymi inwestycjami, zwłaszcza z dużymi inwestycjami centralnymi. W ich wyborze i projektowaniu powinni brać udział przedstawiciele społeczności lokalnych, których dostępność transportowa miałyby zostać poprawiona.

Inwestycji towarzyszyć powinno wsparcie (priorytet) dla modernizacji dróg wojewódzkich łączących tereny obszaru jasielskiego z sąsiednimi biegunami wzrostu, w tym zwłaszcza z Rzeszowem. Istotna jest m.in. dalsza modernizacja drogi wojewódzkiej DW988. Wsparcie takie mogłoby być realizowane przez odrębny program inwestycyjny, albo przez obligatoryjne uwzględnienie obszaru zagrożonego marginalizacją w planach transportowych województwa podkarpackiego (np. przez przyznawanie dodatkowych „punktów” za obsługę obszaru przy tworzeniu rankingu potrzeb inwestycyjnych).

Dodatkowo celowy wydaje się program wsparcia dla budowy dróg lokalnych obejmujący nie tylko drogi gminne, ale także powiatowe, połączone z weryfikacją przydziału szlaków do jednego z dwóch poziomów administracji (część dróg powiatowych mogłaby przejść w zarząd gmin). Program mógłby być całkowicie dedykowany drogom w obszarach zagrożonych marginalizacją lub też inwestycje na tych terenach mogłyby być premiowane (dodatkowe punkty) w programach ogólnokrajowych. Gęstość sieci osadniczej powoduje, że elementem programu powinno być staranie o podniesienie bezpieczeństwa mieszkańców przez budowę chodników i lepszego oświetlenia na terenach wzdłuż dróg na terenach zabudowanych, a ponadto ścieżek rowerowych w sąsiedztwie Jasła i na terenach atrakcyjnych turystycznie. Część dróg wymaga poszerzenia (z 5 na minimum 7 metrów), tak aby mogły obsługiwać ruch cięższy, a tym samym, aby nie stanowiły bariery dla ewentualnych inwestycji produkcyjnych.

Główni aktorzy (odpowiedzialność za proces) i źródła finansowania

Głównymi aktorami biorącymi udział w przedsięwzięciu będą: Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego, celowy związek gmin wspierających inwestycje (gminy z obszaru jasielskiego oraz inne jednostki korzystające na przedsięwzięciu, w tym zwłaszcza duże miasta zlokalizowane w ciągu szlaku: Jasło, Krosno, Sanok).

W przypadku narzędzia dla dróg wojewódzkich obsługujących obszary zagrożone marginalizacją, podstawowym aktorem jest Urząd Marszałkowski. Dla dróg lokalnych rolę taką odgrywa starostwo powiatowe oraz urzędy gmin obszaru.

W ramach wsparcia doradczego możliwa byłoby pomoc w nawiązaniu współpracy celowej jednostek lokalnych oraz regionalnych i krajowych. Aby zadanie mogło być zrealizowane konieczne jest odpowiednie zaplanowanie działań w przyszłej osi priorytetowej jednego z programów operacyjnych. Wymaga to decyzji na szczeblu centralnym oraz akceptacji przez Komisję Europejską.

Wsparcia wymagać może także koordynacja działań na poszczególnych poziomach oraz w ramach ww. programów/osi priorytetowych.

Bierność społeczeństwa – Działanie 5: usprawnienie systemu edukacji (dostosowanie do wymogów rynku pracy)

Cele

Podstawowym celem tego działania jest zapewnienie lepszej spójności między systemem edukacji a ciągle zmieniającym się rynkiem pracy. Efektem zacieśniania współpracy powinno być zmniejszenie lub eliminacja bezrobocia wśród osób młodych kończących naukę na poziomie zawodowym czy średnim technicznym. W perspektywie długookresowej ścisła współpraca pozwoli na szybsze dostosowywanie się oferty edukacyjnej do wymogów rynku pracy.

Po wstąpieniu Polski do UE i otwarciu niektórych rynków pracy nastąpił duży odpływ migracyjny, przez co w Polsce zaczęło odczuwać się spadek podaży w wielu zawodach. Ypełnienie tej luki jest szansą dla przyszłych absolwentów szkół zawodowych i techników, co może nastąpić jedynie w sytuacji poprawy jakości kształcenia.

Narzędzia/instrumenty zmiany

W celu realizacji tego działania niezbędna jest:

- odpowiednia baza lokalowa z wyposażeniem dostosowanym (a przynajmniej zbliżonym) do potrzeb rynku pracy – konieczne nakłady finansowe na szkoły zawodowe;
- odpowiednia kadra pedagogiczna, posiadająca wiedzę zarówno teoretyczną, jak i praktyczną na bieżąco aktualizowaną; w tym celu powinny być zapewnione możliwości w zdobyciu takiej wiedzy (finansowe, organizacyjne itp.) – zapewnienie nie tylko odpowiednich kursów dokształcających, ale też możliwości zdobywania wiedzy praktycznej; zapewnienie odpowiedniego budżetu czasu na rozwój własny nauczycieli;
- nadrzędnym elementem powinna być chęć współpracy środowiska szkolnego z instytucjami rynku pracy i przedsiębiorcami.

Podczas prac warsztatowych (por. tab. 4.6) wskazywano również na potrzebę „działań wyprzedzających” w relacji szkoła – rynek pracy, które pozwoliłyby zidentyfikować zapotrzebowanie rynku pracy. Jako narzędzie wskazywano możliwość organizacji spotkań w szkołach podstawowych (ostatnie klasy szkoły podstawowej) w celu konfrontacji zainteresowań uczniów z zapotrzebowaniem rynku pracy. W spotkaniach takich powinni uczestniczyć przedstawiciele środowiska biznesu.

Główni aktorzy (odpowiedzialność za proces) i źródła finansowania

Istnieje potrzeba głębokich zmian i szerokiej współpracy na wielu poziomach: od współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego różnego szczebla oraz środowiska szkolnego, przez współpracę środowiska biznesowego oraz wsparcie eksperckie (uczelnie, instytuty badawcze itp.). Podmiotem nadzorującym wdrożenie

Tabela 4.6. Hierarchizacja działań

Marginalizacja instytucjonalna	Dostępność	Bierność społeczeństwa
Działanie 1. Stworzenie narzędzia wspólnego planowania rozwoju społeczno-gospodarczego i likwidowania elementów mogących pogłębiać marginalizację	Działanie 3. Lepsza integracja regionu z autostradą A4 – budowa węzła Pilzno i drogi między Pilznom a węzłem – lobbing władz lokalnych	Działanie 5. Usprawnienie systemu edukacji, który powinien być nastawiony na przygotowanie młodego człowieka na potrzeby nowoczesnego rynku pracy
Działanie 2. Wypracowanie nowego systemu oceny konkursów na finansowanie inwestycji infrastrukturalnych, który uwzględniałby potrzeby małych jednostek terytorialnych (np. „koszyk samorządów”, „koszyk inwestycyjny”)	Działanie 4. Modernizacja ciągu dróg krajowych DK73 i DK28 (Pilzno – Jasło – Krosno – Miejsce Piastowe – Sanok), jako podstawowej (obok drogi S19) inwestycji łączącej południowe Podkarpacie z głównymi ośrodkami gospodarczymi Polski	Działanie 6. Wsparcie merytoryczne dla organizacji pozarządowych (NGO); zmiany zasad przyznawania środków finansowych w drodze konkursów dot. np. wkładu własnego; ogłaszanie konkursów otwartych, nie tylko celowych
Staranne dopasowanie dokumentów z różnych szczebli do potrzeb i możliwości ich zastosowania (wykorzystania) w skali lokalnej	Stworzenie listy (osi priorytetowej?) mniejszych działań inwestycyjnych na sieci dróg krajowych, które mogą pomóc w lepszym wykorzystaniu „dużej infrastruktury” drogowej	Działanie 7. Ożywienie indywidualnej przedsiębiorczości np. scalanie gruntów, uzbrojenie w infrastrukturę techniczną, ulgi inwestycyjne
	Wsparcie (priorytet) dla modernizacji dróg wojewódzkich łączących tereny obszaru jasielskiego z sąsiednimi biegunami wzrostu	Zachęty i pomoc merytoryczna w zakładaniu i prowadzeniu własnej działalności gospodarczej. Identyfikacja nisz produkcyjno-usługowych
	Program wsparcia dla budowy dróg lokalnych obejmujący nie tylko drogi gminne, ale także powiatowe	Wprowadzenie zachęt dla mieszkańców, aby chcieli i aby opłacało im się podjąć zatrudnienie (przeciwdziałanie długotrwałemu bezrobociu)
	Umożliwienie lepszej koordynacji oraz współpracy w zakresie transportu publicznego autobusowego	

Tabela zawiera wszystkie działania zgłoszone podczas warsztatów. Opis działań dotyczy siedmiu działań, uznanych przez uczestników warsztatów na najistotniejsze (na podstawie oceny efektywności kosztowej wybranych działań, tj. różnicy między oceną potencjalnych efektów a kosztami niezbędnymi do ich osiągnięcia).

Hierarchia działań:

najmniejsza				największa
	Pomoc			

Źródło: na podstawie badań warsztatowych (Jasło, 9.11.2018).

tego działania (po spełnieniu wielu warunków od niego niezależnych) powinien być samorząd lokalny (gminny i powiatowy). Elementy, mogące przeszkodzić wdrożeniu tego działania to: błędna diagnoza potrzeb w relacji szkoła – rynek pracy, regulacje prawne, ograniczone środki finansowe.

Niezbędne może być stworzenie takiego systemu obiegu informacji, aby szkoły zawodowe miały ułatwioną możliwość identyfikacji zapotrzebowania rynku pracy. Potrzebny jest taki system, który mógłby identyfikować to zapotrzebowanie nie tylko „tu i teraz”, ale również w przyszłości, tj. w momencie zakończenia edukacji szkolnej przez przyszłego pracownika.

Bierność społeczeństwa – Działanie 6: wsparcie merytoryczne dla organizacji pozarządowych (NGO)

Cele

Celem tego działania jest stworzenie dogodnych warunków do funkcjonowania organizacji pozarządowych, które mogą być ważnym elementem przyczyniającym się do rozwoju lokalnego. Instytucje NGO mogą czynnie wspierać liczne inicjatywy, brać udział w szkoleniach, rozwoju edukacyjnym i kulturalnym ludności, a także inicjować istotne przedsięwzięcia. Ich rola w rozwoju lokalnym – przy sprawnym działaniu – może być istotna oraz pomocna zarówno do rozwiązywania problemów, jak też połączeń pomiędzy osobami prywatnymi a jednostkami administracji publicznej. Podkreślane jest też znaczenie NGO w przełamywaniu bierności społeczeństwa, jako ważnej roli dla pobudzenia kreatywności, przedsiębiorczości oraz przełamywania barier. Poprzez sprawne działanie dana organizacja pozarządowa, w której zaangażowani są „zwykli” ludzie, może być dobrym przykładem (dobrą praktyką) dla innych mieszkańców danego obszaru w zakresie pobudzania ogólnej aktywności społecznej i wzięcia odpowiedzialności (przynajmniej częściowo) za swoje miejsce zamieszkania. W całym procesie rozwoju istotna jest rola lidera. Nie wskazujemy tutaj, że organizacje pozarządowe miałyby być takim liderem (choć z pewnych polach tematycznych zapewne mogłyby pełnić taką rolę), ale zwracamy uwagę na umożliwienie płaszczyzny działania. Ponadto działanie NGO niewątpliwie stwarza szanse dodatkowej aktywizacji mieszkańców oraz instytucji. Pole ich działania może być bardzo szerokie, a efekty działań różnorodne.

Narzędzia/instrumenty zmiany

Nadrzędną zmianą, konieczną do lepszego funkcjonowania NGO, jest zmiana zasad występowania o środki finansowe – ogłaszanie nie tylko konkursów celowych, ale również otwartych; ograniczenie do minimum kryterium wkładu własnego; uproszczone procedury pozyskiwania środków. Ponadto konieczna jest ściślejsza

współpraca między organizacjami pozarządowymi (wdrożenie wyłącznie po stronie NGO) oraz między NGO a samorządem lokalnym (konieczna obustronna chęć współpracy).

Główni aktorzy (odpowiedzialność za proces) i źródła finansowania

Do wdrożenia tego działania konieczna jest współpraca wszystkich zainteresowanych samorządów na różnych szczeblach administracyjnych. Aby działanie to przyniosło oczekiwany efekt, konieczny jest udział samorządów lokalnych. Niezbędne są zmiany w procedurze naboru wniosków i ich oceny – element zewnętrzny, niezależny od NGO. Potencjalne źródła finansowania: NGO – w drodze konkursów; samorząd lokalny i wojewódzki.

Wsparcie merytoryczne (ekspertyzy) dla NGO w różnych sferach ich działalności – wskazane również jako potencjalna bariera we wdrażaniu działania; konieczne jest również wsparcie finansowe oraz zasoby materialne (np. zapewnienie odpowiedniej bazy lokalowej).

Bierność społeczeństwa – Działanie 7: ożywienie indywidualnej przedsiębiorczości

Wprawdzie podczas warsztatów konsultacyjnych działanie to zostało ocenione niżej niż omawiane dwa działania z kategorii „Bierność społeczeństwa”, to jednak w trakcie całego badania zagadnienie to było często wspominane.

Z jednej strony mieszkańcy upatrują poprawy sytuacji gospodarczej jako wyniku działania czynników egzogenicznych, a nie z inicjatyw oddolnych (czynników endogenicznych). Z drugiej jednak strony oczekują pomocy w rozwoju drobnej przedsiębiorczości. Można zatem domniemywać, że bierność społeczeństwa nie jest problemem jako takim, ale jest nim brak odpowiednich rozwiązań systemowych, wspierających zakładanie i prowadzenie własnej działalności gospodarczej. Potwierdzają to odpowiedzi udzielone na pytanie otwarte (ankieta indywidualna): Jakże konkretne działania należy podjąć by gmina lepiej się rozwijała? np.:

Stworzenie zachęt dla młodych ludzi do zakładania firm. Stworzenie dodatkowych zwolnień podatkowych. Stworzenie komórki w strukturze Urzędu, która pomogłaby w rozpoczęciu działalności i prowadzeniu firmy w etapie rozwojowym [mieszkaniec miasta Jasła, wykształcenie wyższe, lat 44].

Szczególnie ostatnia część odpowiedzi sugeruje, że brak jest odpowiedniego wsparcia merytorycznego potencjalnym przedsiębiorcom lub wsparcie to nie jest na wystarczającym poziomie. Wielokrotnie wskazywano na potrzebę współpracy nie tylko na szczeblu jednostek samorządowych, ale również między podmiotami gospodar-

czymi, m.in. propagowanie dobrych przykładów (*best practises*). Brak współpracy między przedsiębiorcami, szczególnie działających w tej samej lub pokrewnej branży, może być trudne z dwóch głównych powodów. Po pierwsze, firmy te mogą postrzegać i traktować siebie jako konkurencję (nie dostrzegając tzw. korzyści skali), a po drugie brak współpracy, również w kwestii przekazywania sobie dobrych rozwiązań, może wynikać z tajemnicy przedsiębiorstwa.

Wskazywane działania, mające doprowadzić do stworzenia dobrego klimatu inwestycyjnego, a przez to ożywienie indywidualnej przedsiębiorczości, obejmowały:

- scalanie gruntów pod nowe inwestycje;
- uzbrojenie w infrastrukturę techniczną;
- politykę ulg inwestycyjnych;
- wsparcie merytoryczne dla potencjalnych przedsiębiorców (na każdym etapie prowadzenia działalności gospodarczej);
- lepsza współpraca i koordynacja działań między różnymi szczeblami administracji publicznej (przede wszystkim tej na poziomie lokalnym – miasto/gmina wiejska/powiat);
- współpraca między środowiskiem biznesu i szkołami.